

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI
A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

YAŞAMIN İÇİNDEN İMGELER VE DUYGULAR

Araştırma konusu: Turgut Uyar'ın Büyük Saat ve Göğe Bakma Durağı adlı yapıtlarındaki hayvan ve doğa imgelerinin şiir kişinin duygu durumunu yansıtmadaki işlevi nedir?

Sözcük Sayısı: 3989

İÇİNDEKİLER

1- GİRİŞ	2
2- TURGUT UYAR'A GÖRE AŞK KAVRAMI.....	3
2.1- "TURNA" VE "KUŞ" İMGELERİNİN AŞKI ANLATMADA KULLANIMI.....	4
3- ÖLÜM OLGUSU VE GÜL İMGESİNİN BİR ARADA KULLANIMI VE ANLAM İLİŞKİSİ	8
4- KAHRAMANLIK İLE CESARET OLGUSU VE AT İMGESİ.....	16
5- SONUÇ.....	18
6- KAYNAKÇA	21

1- GİRİŞ

1950’li yıllarda temelleri atılan İkinci Yeni akımı, Garip akımı şairlerinin şiir anlayışlarına tepki olarak ortaya çıkan bir şiir hareketidir. Akımın şairleri, yıllardır Garipçiler etkisiyle süregelmış şiirdeki yalın dil ve sade anlatıma karşı olarak, “*Şiir şiir içindir.*” algısını benimsemişler, eserlerinde süslü anlatıma ve kapalı anlamlara yer vermişlerdir. İkinci Yenicilerin şiirlerinde öne çıkan temalar arasında yenilmiş ve bezmiş bir ruh hali; boşluk, yalnızlık duyguları yer almaktadır. İkinci Yeni şiirinde imgelerin sık kullanımına rastlanıp görünümün, eşyaların ve insanın soyutlama kullanılarak anlatıldığı görülür. Şairler düşünce ve duygularını okuyucuya aktarırken yoğun anlatım tercih etmişlerdir, aynı zamanda Türkçenin kuralları dışına çıkmışlardır. Bu tezin konusu olan Turgut Uyar da, kullandığı dil ve betimlemeler, aynı zamanda şiirlerinde işlediği temalarla İkinci Yeni akımının öncüleri arasında sayılmakta; yukarıda sözü edilen özellikleri şiirlerinde yansıtmaktadır.

4 Ağustos 1927’de Ankara’da dünyaya gelen Uyar, çocukluğunun büyük kısmını subay babasının özlemleriyle geçirmiş, bu özleme de yer yer şiirlerinde değinmiştir. Toplam iki evlilik yapan Uyar; şiirlerinde sıkça hem evli olduğu kadınları hem de sevgililerini konu edinmiştir. 22 Ağustos 1985’te ise vefat etmiştir. Yaşamındaki bu ayrıntılardan yola çıkarak şiirinde öne çıkan temaların; arayış içerisinde olma, uyumsuzluk, yabancılaşma, yalnızlık, aşk, memleket sorunu ve kahramanlık olduğu söylenebilir. Daha önce Uyar üzerine yapılmış çalışmalar incelendiğinde, çalışmaların büyük kısmının bu temalardan yabancılaşma ve uyumsuzluk üzerine yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmalarda, Uyar’ın şiirlerinde çevresine ve insanlara karşı hissettiği yabancılık duygusu yorumlanmış, dilin bunları aktarmadaki işlevi araştırılmıştır. Aynı zamanda önceden yapılmış diğer çalışmaların küçük bir kısmını da Uyar’ın aşk olgusunu işlediği şiirleri

oluşturmaktadır. Bu yapılmış çalışmaların yanında; bu tezde Uyar şiirine farklı bir açıdan bakabilmek istenmiş, şiirlerinde işlediği diğer konuları da yorumlayabilmek adına yabancılık ve aşk unsurlarının yanı sıra diğer unsurlar ve duygu durumları da ele alınmıştır. Bu tezde araştırmak üzere Uyar'ın “*Göğe Bakma Durağı*” ve “*Büyük Saat*” adlı yapıtlarında yer alan şiirlerinde, hayvan ve doğa unsurlarının çeşitli duygu durumlarını yansıtmadaki işlevi konusu seçilmiştir. Bu konunun seçilmesindeki amaç, daha önce yapılan çalışmalarda değinilmemiş temaları inceleyerek Uyar şiirine farklı bir perspektiften bakmış olmak, aynı zamanda bunu hayvan ve doğa imgeleri üzerinden yorumlayarak özgün bir çalışma ortaya koymaktır. Şairin “*Göğe Bakma Durağı*” ve “*Büyük Saat*” adlı yapıtlarındaki tüm şiirleri incelenmiş, tekrar eden hayvan ve doğa unsurları, duygu durumları kaydedilmiştir; tezde bu şiirler arasından belirlenen temalar hayvan ve doğa imgeleri aracılığıyla işlenmiştir. Toplumcu yönüyle ön plana çıkan Uyar'ın hem bu yönü hem de duygusal yönü; aşk, ölüm ve kahramanlık temaları çerçevesinde ayrıntılı şekilde yorumlanmıştır.

2- TURGUT UYAR'A GÖRE AŞK KAVRAMI

Şiir türünde aşk, Türk ve Dünya edebiyatında sıkça işlenen bir temadır. Bu türün içerdiği yoğun anlam, etkileyici ve ahenkli mısralar ile aktarıldığından, aşk gibi bir duyguyu aktarmada sanatçılar tarafından tercih edilmiştir. Uyar da şiirlerinde aşk temasını sık sık işlemiş, işlerken bu duyguya dair düşüncelerini aktarmıştır. Temelde Uyar'ın şiirlerinde aşka olan bakış açısının ikiye ayrıldığı görülebilmektedir. Bunlardan biri, aşkın bireyin hayatında mutlaka tecrübe etmesi gereken, yaşama isteğini artıran, güzel düşüncelere oluşmasını sağlayan, yaşama bağlayan ve neşe veren bir duygu olduğu ve yaşantıdan eksik olmaması gerektiği bakış açısıdır. Bu bakış açısına; şairin uzun soluklu ilişkilerini, onun için değerli sevgililerini anlattığı “*Turnam Bir Gün Bırakmıyacağım*” gibi şiirlerinde rastlanabilmektedir. Bir diğer temel bakış açısı; aşkın, bireyi

kötü hissettiren, uzatılmaması hatta uzak durulması gereken, her seferinde hüsrarla sonlanan bir duygu olduğudur. Bu bakış açısıyla ise şairin gelip geçici, kısa süreli birlikte kaldığı, kendisinin çok üzülmesine sebep olmuş sevgililerini anlattığı “Rüzgâr” gibi şiirlerinde karşılaşılabilmektedir. Uyar’ın yaşantısında farklı tecrübeleriyle edinmiş olabileceği bu iki bakış açısı, birbirine zıt niteliktedir. Birinde aşk gerekli ve olumlu görülürken, diğesinde bu kavrama olumsuz bir yaklaşım söz konusudur.

2.1- “TURNA” VE “KUŞ” İMGELERİNİN AŞKI ANLATMADA KULLANIMI

“Turna” motifinin, Türk edebiyatında, türkülerde ve şiirlerde, çeşitli sanatçılar tarafından yıllarca kullanıldığı görülmüştür. Bu ürünlerde “turna” motifi; sanatçıların sevgi, aşk ve özlem gibi duygular beslediği insanları; kimi zaman sanatçıların sevgililerini sembolize etmektedir. Uyar’ın ise birden fazla şiirinde turna kuşunun bir imge olarak kullanıldığı görülür. Yaşantısı incelendiğinde; turnanın, uzun süre birlikte olduğu, kendisi için çok değerli sevgilisi Tomris Uyar’ı sembolize etmede kullanıldığı görülür. Tomris, şairin uzun yıllar evli kaldığı sevgilisi; ilişkilerinin, ancak Turgut Uyar’ın yaşamının sona ermesi ile bittiği hayat arkadaşıdır. “*Aman turnam telin teleğın olayım/ Beni kaçır, beni götür bırakma*” sözlerinde Uyar’ın turna ile atıfta bulunduğu kişiye duyduğu yoğun duygular ve kaybetme korkusu belirtilir. Bu dizelerde şairin aşk kavramına bakış açısı, bireyin yaşantısında olması gerekip iyi hissettirdiği yönündedir.

“...

Aman turnam telin, teleğın olayım...

Bir çalı dibinde, bir dağ başında

Öğlen uykularına varayım.

Turnam benim, canım turnam, hanım turnam

Bilirsin ben garibim, fukarayım...

Eksilmesin üstümden gölgen, rüzgârın

... ” (Uyar Turnam Seninle 42-43)

Uyar, ‘Turnam Seninle’ adlı şiirinde, ‘turna’ imgesiyle atıfta bulunduğu sevgilisine duygularını ifade ederken, okuyucu onun aşka olan bakış açısına dair fikir edinir. Sevgiliyi kaybetme kaygısı, sahipleniliyor olma isteği gibi şairin belirli duyguları “*Eksilmesin üstümden gölgen, rüzgârın*” dizesinden anlaşılabilir. Burada “*üstünde gölgesi olmak*” sözünde, imge kullanımı aracılığıyla ağacın gölgesinde bulunmak, ağaçtan faydalanmak eylemi, sevgilinin yanında bulunmak, ona sığınmak eylemine benzetilmiştir. Şiirin ana teması aşk duygusudur; şairin sevgilisine hissettiklerini aktarırken turna kuşunu imge olarak kullandığını kanıtlayan bir diğer dize de “*Turnam benim, canım turnam, hanım turnam*” dizesidir. Burada sevgiliye, yani Tomris’e sesleniş olduğu görülmektedir; turnam, canım ve hanım sözlerinin art arda kullanımı ise bu imgenin bir kadın için kullanıldığını gösterir.

“*Turna*” imgesinin sevgiliyi sembolize ettiği, aşk duygusunu yansıtmada kullanıldığı bir diğer Uyar şiiri “*Çırılçıplak*” şiiridir. Bu şiirde şair, aşk duygusundan bahsederken, duygunun beraberinde getireceği cinsellik olgusundan da söz etmiştir.

“Oturup sevişmeliyiz güzelliklerle

Yüzyıllarca ötede, çırılçıplak

Bir ilkokul şarkısıyla beraber

Bir ümitsiz sefer daha yapalım gözlerimden içeri

Turnam, kalk...” (Uyar *Çırılçıplak* 70-70)

Şiirin bu bölümünde Uyar, “*turna*” imgesi ile sembolize edilen sevgiliye ulaşmak isteği içerisinde. “*Turnam, kalk...*” dizesiyle sevgiliye yapılan çağrı vurgulanmış, şairin ona karşı duyduğu istek bu sayede gösterilmiştir. Şiirdeki “*Özlenen şarkılarla beraber*”, ve alıntılanan kısımdaki “*Bir ilkokul şarkısıyla beraber*” dizeleri, şairin ilkokul şarkılarına duyduğu özlemi belirtmekte, bu özlemin ise sevgiliye özleme benzerliğini ortaya koymaktadır. Şair, cinsellik olgusunun sevgi ve aşk duygusuyla bütünleştiğinde anlam kazandığı düşüncesini de aktarmıştır.

“*Turna*” imgesinin yanında, “*kuş*” imgesi de Uyar şiirlerinde aşk duygusunu aktarmada kullanılmıştır. Uyar’ın bu imgeyi “*turna*” imgesinden farklı olarak, aşkı neşe veren, yaşama bağlayan bir duygudansa, bunun insanı üzen, uzak durulması gereken ve gelip geçici olarak nitelendirdiği şiirlerinde kullandığı görülmektedir. Uzun yıllar süren ilişkilerindeki sevgiliyi değil; oldukça kısa süreli, gelip geçici sevgiliyi sembolize etmede “*kuş*” imgesi kullanılmıştır.

Bu şiirlerden birine örnek olarak “*Bir Şeyle Mukayyetiz Serbest Değiliz Efendim*” şiiri verilebilir:

“şaştım, senin hançerin bu kadar mıydı

varmadı yüreğime

...

ellerin boyalı da olsa kentten de gelsen

dağdan değilsin

dokunma yüreğime” (Uyar *Bir Şeyle Mukayyetiz Serbest Değiliz Efendim* 470-470)

Şiirin ilk dizeleri, “*şıştım, senin hançerin bu kadar mıydı / varmadı yüreğime*” sözlerinde, şiir kişinin başta oluşmuş beklentisinin karşılanmaması sonucunda bir şaşkınlık duygusu içerisinde olduğu belirtilmiştir. Şiir kişinin (şairin) seslenmekte olduğu sevgiliye aşk duygusunu hissettiği görülmektedir. Şairin bu durumdan beklentisi ise aşkın kendisinin yıpranmasına yol açacağı ve bu duygunun hüsrarla son bulacağıdır ancak sevgiliye olan hisleri, şairde beklediği gibi etkilere sebep olmamıştır. Bunun sonucunda bu beklenti karşılanmadığı için oluşan şaşkınlık “*şıştım*” sözüyle belirtilmiştir. Şairin önceki deneyim ve ilişkileri sonucunda girdiği varsayılabilir bu beklenti, “*yüreğe hançer saplanmak/varmak*” imgesiyle anlatılmıştır. Yürek, şairin hislerini, hançer ise yüreğe saplanan, yani onun duygu durumunun kötüye gitmesine sebep olan sevgiliye duyulan sevgi konumundadır. Yüreğe hançer saplanması, aşk olgusunun şairin duygu durumunu altüst etmesi durumuna benzetilmiştir. Bunun yanında, hançerin kısa olduğu “*senin hançerin bu kadar mıydı*” sözleriyle aktarılmış; yeterince uzun olmadığı için, sevgiliye olan hislerinin ilk defa şaire zannettiği kadar duygusal yıpranışı yaşatmadığı gösterilmiştir. Aynı şiirin ilerleyen dizelerindeki “*ellerin boyalı da olsa kentten de gelsen / dağdan değilsin / dokunma yüreğime*” sözleri açıkça sevgiliye karşı duyulan yabancılık hissini göstermektedir. Ankara’da doğup büyüyen, geçmişte şehir yaşamından sevgilileri olduğu yorumu yapılabilecek Uyar’ın bu durumu artık istemediği görülmektedir. Sevgilinin kendisinden uzak durması isteği “*dokunma yüreğime*” sözleriyle açıkça vurgulanmıştır. Şiirin ilerleyen dizelerinde ise “*sondur bu akşamlar, geceler diriltir beni/ bir kuşun sesinde*” sözleri, bu olayların kuş sesi eşliğinde gerçekleştiğini belirtmektedir. Buradan şaire eşlik eden kuş sesinin sahibinin aslında sevgili olduğu görülmektedir. Kuş imgesinin, Uyar’ın bu şiirinde âşık olunan kişiye benzetildiği söylenebilir. Bu dizelerden sonra gelen “*bir kuş sesinde/ kuşla mukayyet değiliz*” dizeleri ise yine bu benzetmeyi kanıtlar yöndedir. Mukayyet olmak eylemi, bir başka deyişle gözetmek, sahip çıkmak anlamına gelmektedir. Şiirin başlığından

anlaşıldığı üzere başta yazar “*bir Őeyle*” mukayyet olduğunu belirtmiş, bu yüzden “*serbest olmadığını*” söylemiştir. Başlıktaki “*bir Őey*” sözüyle sevgili kastedilmiştir; bu kişiyle arasında oluşan duygusal bađ, yani ařk duygusu, yüzünden şairin serbest olmayıp bir bakıma kendini baskı altında hissettiği yorumu yapılabilir. Son dizelerinde ise şiirin tonu değişmiştir. Bařta sevgiliyle mukayyet olduğu için kendini serbest hissetmediğini belirten řair, şiirin sonunda artık kuşla mukayyet olmadığını ifade etmektedir. Bu durumun, sevgiliyle yaşanan ayrılık olduğu söylenebilir. Yukarıda da belirtildiği üzere bu şiirde řair sevgilinin “*yüreğine dokunmamasını*” istediği için ondan ayrılmıştır. Sonuç olarak şiirde; “*kuř*” imgesinin sevgiliye benzetilmesi aracılığıyla, Uyar’ın ařk unsuruna iki genel bakış ačíından biri ortaya koyulmuştur.

3- ÖLÜM OLGUSU VE GÜL İMGESİNİN BİR ARADA KULLANIMI VE ANLAM İLİŞKİSİ

Ölüm olgusunun ve gül imgesinin birlikte kullanıldığı Uyar şiirlerinden biri “*Ağıtlar Toplamı*” başlığı altında toplanan altı şiirden ilkidir:

“Bütün öğle vakitleri gelir geçer

Lokmalardan ötürü kanlı kanlı

Sular mavi gök mavi her Şeyden önce sıcakta bir adam su içer

Bütün öğle vakitlerinde bir adam

Ödenmesi de dayanması da gamlı

...

-bütün öğle vakitleri gelir geçer-

Hatıran bir güldür bana.

Hatıran bir güldür bana.

Çünkü seni sorarım katlandığım her şeyden” (Uyar Ağıtlar Toplamı 313-313)

Bu şiirlerin temelde ortak özellikleri, kaybedilen bir kişinin arkasından söylenen sözler olmalarıdır. İlk şiir dışında “(cema’le ağıt)”, “(naci’ye ağıt)” gibi kalan beş şiir de başlığını sözlerin söylendiği, ağıtın yakıldığı bireylerden almışlardır. İlk şiirde de diğerlerinde olduğu üzere kaybedilen bir birey şiir kişisi konumundadır. Bu kişi, şiirin ilk kıtasında tanımlanmış, “... sıcakta bir adam su içer/ Bütün öğle vakitlerinde bir adam/ Ödenmesi de dayanması da gamlı” sözleriyle anlatılmıştır. Şiir anlamsal olarak ikiye ayrıldığında ilk kıta, ilk bölüm olarak ayrılabilir. Bu kısımda şiir kişinin “kanlı kanlı” olduğu belirtilmiştir. Kan, canlı organizmaların hayatını sürdürebilmesi için ihtiyaçları olan temel yapılardan biridir; şiirin bu kısmında ise şiir kişinin kanlı olması, onun kana sahip olduğunun, yani hâlâ canlı olup yaşamına devam ettiğinin göstergesidir. Şiir kişinin hâlâ hayatta olduğu bu kısımda, bu bireyden “bir adam” olarak söz edilmiştir. Bu adamın özelliklerinden ilki “sıcakta” ve “bütün öğle vakitlerinde” su içiyor olmasıdır. Aynı “kanlı” olmak gibi, “su içebilmek” de bir insanın canlı olduğunun göstergesidir. Şiirde “öğle vakitleri”nin gelip geçiciliği ise tekrar eden bir kavramdır ve ilk olarak ilk dizedeki “Bütün öğle vakitleri gelir geçer” sözleriyle anlatılmıştır. Gelip geçmek, kısa süreliğine bir ortamda bulunup sonrasında orayı terk etme durumu olarak tanımlanabilir. Bu şiirde gelip geçen bireyin şiir kişisi, gelip geçtiği ortamın ise dünyadaki yaşantısı olduğu yorumu yapılabilir. Birinci kısım olan ilk kıtada canlı olduğu anlatılan şiir kişisi için ikinci bölümde aynı durum söz konusu olmayıp bireyin ölümünden sonrası konu alınmıştır. Şair burada “-bütün öğle vakitleri gelir geçer-” dizesini tekrarlamış, bunun üzerine dizenin başında ve sonunda kısa çizgi kullanımıyla bu

yargıyı belirginleştirip okuyucunun dikkatini çekmek istemiştir. Bunun sebebi olarak, şiir kişinin artık hayatta olmadığı, başka bir deyişle artık bu dünyadan “*gelip geçtiği*” gösterilebilir. Şiir kişinin artık hayatta olmadığına kanıtının ise “*Hatıran bir güldür bana.*” dizesi olduğu söylenebilir. Hatıralar, geçmişe dair, çoğu zaman artık orada olmayan biriyle yaşanmış, ancak geride kalan anılardır. Bu dize, şairin şiir kişinin kaybı üzerine onunla hatırlarını anımsamasını belirtmekle beraber, gül kavramının ölüm olgusuyla birlikte kullanıldığı önemli bir yerdir. Burada, gül imgesi ölüm konusunda anlamı destekleyerek benzetme yapmak için kullanılmıştır. Gül çiçeği açıkça, şiir boyunca anlatılan şiir kişinin, ölümünden önce şairle olan anılarına benzetilmiştir. Çoğu zaman farklı alanlarda, farklı edebî türlerde, hatta günlük yaşantıda derin anlamlar sembolize ettiğine inanılan bu çiçek, değerli olarak kabul edilmektedir. “*Ağutlar Toplamı*” şiirinde ise şiir kişisiyle olan hatıraların şair için bir gül olduğunun söylenmesi, bu kişinin şair için ne kadar önemli olup onun ölümünün şair üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermek için kullanılmıştır.

Bütün konusu temelde ölüm olan şiirlerin yanında, farklı ana konulara sahip Uyar şiirlerinde de gül imgesinin ve ölüm olgusunun birlikte kullanımı yer yer ana konuya katkıda bulunmak amacıyla, bazı şiirlerin belirli dizelerinde kullanılmıştır. Bu kullanımlarda Uyar’ın birden fazla şiirinde gül kavramı ile ölümü doğrudan ilişkilendirdiği görülür. Bunlara ilk örnek olarak “*Birçok Ölüm İçin Rastlantı*” şiiri verilebilir:

“ölmeyi düşündüm

ölümü değil ölmeyi

...

gülü değil ölüyü gözlüyorlar

ölümle gül kardeştir çünkü bizim şiirimizde

biri öbürüne kan verir” (Uyar Birçok Ölüm İçin Rastlantı 473-474)

İlk olarak şiirin başlığına bakıldığında, konusunun ölüm kavramını doğrudan kapsadığı görülmektedir. Başlıktaki “birçok ölüm için rastlantı” ifadesi; şiirde birden fazla ölümden, aynı zamanda bu ölümlerin rastlantısal olarak ortak gelişmiş yönlerinden bahsedileceğinin ipucunu vermektedir. İlk dizelerdeki “ölmeyi düşündüm/ ölümü değil ölmeyi” sözleri, şiirin konusunun ölüm olduğunu kanıtlamakla birlikte, şairin zihnindeki düşünceleri aktarmasını sağlamıştır. Buradan, şairin düşündüğü şeyin ölüm kavramının kendisi ve belki de ölümden sonrası değil, ölmek eyleminin kendisi olduğu anlaşılmalıdır; şairin ölüm olayı gerçekleşirken, ölmekte olan bireyin yaşadığı deneyimi merak ettiği görülmektedir. Bunun sebebi olarak yapıtın oluşturulduğu zamanda şairin hâlâ hayatta olmasından dolayı daha önce böyle bir deneyim yaşamadığı gösterilebilir. Şiir, “I” ve “II” olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Şiirin her iki bölümünde de tekrar edilen dize, “gülü değil ölüyü gözlüyorlar” dizesidir. Bu dizenin hem birkaç defa tekrar edilmesiyle, bunun yanında dizede kullanılan “gülü/ ölüyü” uyağı ile okuyucunun dikkati buraya çekilmek istenmiştir. Bu dize sayesinde şiirin izleğinin ölüm kavramı olduğu anlatıldıktan sonra, “ölü birey” ve “gül” arasındaki ilişki vurgulanmıştır. Bu iki kavram arasındaki ilişki ise, ikisinin birbirine karıştırılıyor, birbirlerinden ayırt edilemiyor olmalarıdır. Başta şairin birtakım insanın “gülü” izlediğini düşünse de sonradan “ölüyü” izliyor olduklarını anlaması, Uyar şiirinde bu kavramların birbirine benzerliğinin vurgusunun kanıtı olarak gösterilebilir.

Bu benzerliğin bir başka oldukça açık kanıtı ise yine “Birçok Ölüm İçin Rastlantı” şiirindeki “ölümle gül kardeştir çünkü bizim şiirimizde” dizesidir. “Bizim şiirimiz” ifadesi, toplumun kültürünü ve sanat anlayışını, spesifik olarak şiir anlayışını temsil etmektedir. Bu dizede, ölü ve

ölüm kavramlarının bu kültürde yeri belirtilmiş ve bu kavramların bu kültürde “gül” kavramıyla kardeş olduğuna, yani çoğu yönden benzerlik gösterdiklerine dikkat çekilmiştir. Şiirin ilerleyen “*ve ölüm daha büyük ve daha kırmızı olur gülden/ ve sığmaz mezara*” dizelerinde insanların neden güldense ölüyü gözledikleri açıklanmıştır. Şaire göre bunun sebebi bu insanların, yani toplumun, ölüyü gözlemelerinin sebebi onun “daha büyük”, “daha kırmızı” olması ve “her mezara sığmaması”dır. Yani insanlar için, iki kavram her ne kadar birbirine benzese de ölü daha ilgi çekicidir. Ayrıca, özellikle bu şiirde kullanılan gül ve ölüm kavramlarının “kardeşliği” düşüncesinin, divan şiirinde önemli bir yer edinmiş “*Gül ü Bülbül*” mesnevisine bir atıf olduğunu düşünmek mümkündür. Bu mesnevide de “*Gül*” ve “*ruh*” kavramlarının doğrudan ilişkili olduğu görülür.

Ölüm olgusu ile gül kavramının beraber kullanıldığı bir başka Uyar şiiri ise “*Salihat-ı Nisvandan Saffet Hanımefendi 'ye*” isimli şiirdir:

“siz ne zaman öldünüz allahaşkına yani ne zaman

...

söyle ey muhabbet kuşunun tüyü söyle ölüm ne zaman

aldım anlayamadım öldüm anlayamadım almadığım akşam

...

herkes ne zaman ölür elbet gülünün solduğu akşam

aldım anlayamadım öldüm anlayamadım almadığım akşam

daha önce hiç ölmedim temmuzum ve incilerimle

...

*ne zaman gülüm solar ne zaman deniz ne zaman akşam” (Uyar Salihat-ı Nisvandan
Saffet Hanımefendi’ye 387-388)*

Temelde bu şiirde ölüm kavramının bulunmasının yanında, şiirde Osmanlı Devleti’nin son dönemleri, bir “hanımefendi”nin gözünden anlatılmakta, ölmekte olanlar bu sefer bir birey ve bir devlettir. Yaşlı bir kadın ile çökmesine az kalmış bir devletin özdeşleştirildiği söylenebilecek bu şiirde, birçok noktada ölümün ne zaman gerçekleşeceğiyle ilgili sorular sorulduğu, bunun şiir kişisi için bir merak konusu olduğu görülmektedir. “*siz ne zaman öldünüz allahaşkına yani ne zaman*” ve “*söyle ey muhabbet kuşunun tüyü söyle ölüm ne zaman*” dizeleri bu sorgulamaya örnek gösterilebilecek iki dizedir. İlkinde, şiir kişisi olan “hanımefendi”nin, bir kişinin veya oluşun ölümünün ne zaman gerçekleştiğinin farkına varmadığı anlatılmakta; bu seslenen oluş ise Osmanlı Devleti’ni temsil etmektedir. Henüz ortada belgeler ile kanıtlanmış bir son olmadığı için, bir devletin resmi şekilde ölüşünden öte halkının gözünde “ölümünün” gerçekleştiği yorumu yapılabilir. Bu dizeden sonraki dizede ise, şiir kişisi kendi ölümünün gerçekleşeceği zamanı merak ettiğini aktarmaktadır. Şiirin sonlarına doğru ise “*herkes ne zaman ölür elbet gülünün solduğu akşam/ aldım anlayamadım öldüm anlayamadım almadığım akşam*” dizeleri yer almaktadır. Yine ölümle ilgili bir sorgulamanın yapıldığı, sonrasında ise bu sorunun cevabının verildiği dizelerdir. İlk dizenin başında herkesin öleceği zaman sorulurken; sonunda ise bu zamanın kişinin gülünün solduğu akşam olduğu cevabı verilmiştir. Burada “gülün solması”nın gülün hayatının sona ermesi anlamına gelmekte, bu ise bireyin dünya hayatının son bulması, yani ölümünü temsil etmektedir. “*Birçok Ölüm İçin Rastlantı*” şiirinde olduğu gibi bu şiirde de “*Gül ü Bülbül*” mesnevisine yapılan

bir atıf bulunmakta olup, “göl” kavramı, “ruh” olgusu ile; “gölün solması” ise “ruhun son bulması/ ölüm” olgusuyla ilişkilendirilmiştir. Bir sonraki altındaki dizede ise, “anlayamadım” sözcüğünün tekrarı ile şiir kişinin bu sorgulama içerisine girmesine sebep olmuş ölüm olgusunu kavrayamama, anlamlandıramama durumu şair tarafından vurgulanmıştır. Şiir kişinin, “daha önce hiç ölmedim” sözlerinden, ölümü hiç deneyimlemediği anlaşılmakta, ölüm kavramının onun için bir merak konusu olmasının sebebi olarak ise bu durum gösterilebilmektedir. “ne zaman gülüm solar ne zaman deniz ne zaman akşam” dizesinde ise yukarıda bahsedildiği üzere, “gölün soluğu”, ölümü temsil etmektedir. Bu dizede şiir kişinin ölüme dair sorgulamasının devam ettiği, bunun ne zaman gerçekleşeceğini merak ettiği görülmektedir.

Anlamca ölüm gibi derin bir konuyu ele alan, ayrıca önemli toplumsal sorunlardan olan çocuk ölümlerinin anlatıldığı bir diğer Uyar şiiri ise “*Feride’ye Ninni*” adlı şiirdir:

“feridemi gül dalında buldular

...

gül dalı nerde kalsın

biraktığımız yerde

ninni feridem ninni

...

ölümden korkma ninni” (Uyar Feride’ye Ninni 477-478)

Şiirin başlığına bakıldığında, başlık bunun Feride isminde bir çocuğa, bir ninni olması için yazıldığı izlenimini vermektedir. Feride’nin bir çocuk, hatta bir bebek olduğunu gösteren dize ise

“*ninni bebeğim ninni*” dizesidir, burada Feride’ye “*bebeğim*” olarak hitap edilmiştir. Bu şiirde, belirli sözcüklerin ve belirli dizelerin oldukça fazla tekrarı görülmektedir. Bu dizelerden ilki, “*ninni de feridem ninni*” dizesidir. Ninni, çocukların rahatça uyumalarına yardımcı olmak amacıyla, uyumadan önce çocuklara söylenen şarkıların genel adı olarak tanımlanabilir. Bu dizede geçen söz grubu da ninni kültüründe farklı ninnilerde sıkça kullanıldığı görülmekte olup bu şiirin Feride isimli bireye bir ninni olarak yazıldığını kanıtlar niteliktedir. Sonraki dizelerde ise, “*feridemi gül dalında buldular*” ifadesi yer almaktadır. Feride’nin birileri tarafından bulunması, ondan bir süre haber alınamayan bir sürecin ardından kendisine ulaşıldığını göstermektedir. Şiir kişisi olan Feride’ye neden ulaşılamadığının yorumu ise şiirin sonraki kısımlarında geçen ve tekrar eden, “*uyu feridem ninni/ ölümden korkma ninni*” dizelerinden yola çıkılarak yapılabilir. Bu dizelerde, rahat uyuması için Feride’ye söylenmiş bu ninnide, ona uyuması ve ölümden korkmaması tembihlenmiştir. Ölümden korkmamasının ona söylenme sebebinin, Feride’nin, şiirde belirtilmeyen bir şeyden veya olaydan ölmesi sonucu, onun sakin olup rahat olmasının istenmesi olarak gösterilebilir. Buradan, Feride’nin aslında ölü olduğu, ninninin ise onun arkasından yakılan bir ağtıncısına ölümden sonraki zamanda onun rahat etmesi için söylendiği yorumu yapılabilir. Ölüm, kimi zaman “*sonsuz, hiç uyanılmayan uyku*” olarak nitelendirilmektedir; bu da ölüm ve uyku arasındaki ilişkiyi göstererek, “*Feride’ye Ninni*” şiirinin aslında ölü bir çocuk olan şiir kişisi Feride için yazıldığını kanıtlamaktadır. Yukarıda bahsedilen “*gül dalında bulmak*” durumunda, Feride’nin bir yerde ölmüş olduğu, ondan haber alınamayan bir süre geçtikten sonra ise kendisinin bir gül dalında bulunduğunu göstermektedir. Burada “*gül dalı*”, gerçek anlamında gül bitkisinin dalını ifade etmektense, ölüme benzetilmiştir. Uyar’ın belirli şiirlerinde “*gül*” imgesiyle anlatılan ölümün, bu şiirde “*gül dalı*” imgesi aracılığıyla işlendiği görülmektedir. Bu imge, “*Feride’ye Ninni*” şiirinde şiir kişisinin ölümü ile ilişkilendirilmiştir. Şiirin, Feride’nin sonsuz uyku olarak

nitelendirilen ölümünde, yani gül dalında, rahat şekilde “uyuyabilmesi” için kendisine söylenmiş bir ninni olduğu görülmektedir.

4- KAHRAMANLIK İLE CESARET OLGUSU VE AT İMGESİ

Uyar şiirlerinde, bireyin duygu durumları, insanların birbirleriyle ilişkileri, hisler gibi bireysel konular işlenip, bunlar şiirlerin ana teması olabildiği gibi, memleket sorunu, Kurtuluş Savaşı, yoksulluk gibi toplumsal konular da sık sık ele alınmıştır. Özellikle savaş gibi toplumsal ana konulara sahip şiirlerde askerlerin ve onların kahramanlık duygularının işlendiği de görülmektedir. Askerler ve kahramanlık duygusu anlatırken ise, bu anlatım için bazı şiirlerde “at” imgesinin kullanımından yararlanılmıştır. Bu şiirlerden ilki, Uyar’ın “Yorgundum Yoktum...” isimli şiiridir:

“Güçsüzdüm isteksizdim kötülüklerle ölümle adamlarla

güçsüzdüm savaşmaya

O kırallara benzerdim ki uyuğu dağılmış utancında acısında

yenilmenin

Ülkesi basılmış atları öldürülmüş kadınları büyük özlemlerle

çocuk yapmaya” (Uyar Yorgundum

Yoktum... 190-190)

Bu şiirde, ana temanın savaş olduğu ve ülkenin savaş sonrasında sosyal ve ekonomik gibi çeşitli durumlar açısından içinde bulunduğu hâlin anlatıldığı görülmektedir. Bu durumdaki devletlerde görüldüğü üzere askerler ve halktan can kayıpları, bir durgunluk hali olduğu söylenmekte, atlar ise savaşan askerleri temsil etmektedir. Kahramanlık olgusuyla doğrudan ilişkilendirilebilen askerler, “Ülkesi basılmış atları öldürülmüş kadınları büyük özlemlerle/ çocuk yapmaya” dizelerinde istiare aracılığı ile “at” imgesine benzetilmişlerdir. Milattan önce 1500 yıllarından beri savaşlarda

insanlara eşlik eden atlar¹, çoğu zaman gösterdikleri kahraman karakteristikle ilişkilendirilmektedir; bu dizelerde de bu özellikleri ülkenin askerlerine yüklenmiştir. Aynı dizelerde kadınların çocuk doğurmaya özleminin belirtilmesi, azalan erkek nüfusunun ve bunun sonucunda çiftlerin dünyaya çocuk getirememelerinin bir göstergesi olup, at imgesinin askerleri sembolize etmede kullanıldığının kanıtıdır. Aynı imgenin geçtiği bir diğer Uyar şiiri ise “*Bir Barbar Kendin Tartar Bir Barbar Aşağlarda,*” şiiridir:

“soğuk bir at olsun seslendiğim ses, yıkın!..

ben koşarım aşağılara, koşarım

yıkanacak boğulacak su bulsam...

...

Senden Haber Ver, Ey Yaralı Kahraman Atlar!.. Ey Büyütüp

Yaralarını Yalayan Atlar!.. Otoburlukla kana karışmayan atlar!..

arabanızı çekiyordunuz,

aygırlarınızı iştahla uyandıran kalçalarınızda büyük yaralar...” (Uyar Bir Barbar

Kendin Tartar Bir Barbar Aşağlarda 214-216)

Şiirin başlarında geçen “soğuk bir at olsun seslendiğim ses” dizesinde, şiir kişinin sesinin bir at olması, başlarda olayları bir atın gözünden anlattığını göstermektedir. Bu dizenin sonrasında gelen “ben koşarım aşağılara, koşarım/ yıkanacak boğulacak su bulsam” sözleri, şiir boyunca tekrar edilmiş, bu yolla okuyucunun dikkati çekilmek istenmiştir. Şiir kişinin, yani atın, içindeki

¹ “Riding Into Battles.” *American Museum of Natural History*, www.amnh.org/exhibitions/horse/how-we-shaped-horses-how-horses-shaped-us/warfare/riding-into-battles#:~:text=Horses%20were%20probably%20first%20used,often%20raided%20the%20ancient%20Greeks.

coşkuyu, cesareti, kahramanlık içgüdüsünü ve bunu dışarı vurma isteğini gösteren bu dizeler; aynı zamanda atın ölmeye (boğulmaya) karşı korkusuzluğunu da yansıtmaktadır. Bu durumdan, at imgesinin, savaşta gösterilen cesaret duygusunu anlatmada kullanıldığı söylenebilir. Bunun yanında, şiirin Kurtuluş Savaşı zamanını konu aldığı düşünüldüğünde, şairin cephelerde askerlerle bulunan ve ordunun ulaşım gibi ihtiyaçlarını karşılayan “*korkusuz, kahraman*” atların da mücadeleye katkıda bulunduğunu göstermek istediği yorumu yapılabilir. Şiirin ilerleyen kısımlarındaki “*Senden Haber Ver, Ey Yaralı Kahraman Atlar!..*” dizelerinde ise atlara bir sesleniş olmakla birlikte, at imgesi “*kahraman*” sıfatı kullanılarak tanımlanmıştır. Atların “*yaralı*” olarak nitelendirilmesi ise, aynı askerler gibi onların da savaş sırasında aldıkları darbeler sonucunda edindikleri yaraları ifade etmektedir. Hayvanların vücutlarında oluşan yaraları yalayarak iyileşme sürecini hızlandırdıkları bilinmektedir. “*... Ey Büyütüp Yaralarını Yalayan Atlar!..*” dizesinde belirtildiği üzere atların kendi yaralarını yalaması ise bu yıllardaki imkân ve kaynak yetersizliğinden dolayı, kendi şifalarını yine kendilerinde bulmalarına, yaralarını kendileri kapatma çabalarını, yani kahramanlıklarını, göstermektedir. Bu şiirde Uyar, at imgesini, atların savaş zamanları gösterdikleri kahramanlık duygusunu anlatmak için kullanmış, aynı zamanda bu yolla hayvan sevgisini ortaya koymuştur.

5- SONUÇ

Uyar’ın “*Büyük Saat*” ve “*Göğe Bakma Durağı*” adlı yapıtlarında yer alan şiirlerinde, farklı biçimler ve yöntemler kullanılarak, çeşitli konular anlatılmıştır. Bu konular kimi zaman toplumsal nitelik taşımaktayken; kimi zaman şiirlerde savaş, memleket sorunları, imkân ve kaynak kıstlılıkları, adalet gibi meseleler ele alınmıştır. Kimi zaman şiirler bireye özgü konuları kapsamış;

sevgi, aşk, ölüme duyulan korku gibi kişisel duygular anlatılmıştır. Bu tezde şairin toplumcu şiirlerinin yanında bireye yönelik şiirleri de dikkate alınıp incelenmiştir.

Şairin şiirlerinde ana konuyu anlatmak için çeşitli yollara, anlatım biçimlerine ve söz sanatlarına başvurulduğu görülmüştür. Şiirlerde karşıdaki insana seslenme tonu veya şairin kendi kendine konuşarak aklındakilerini ve kendini yansıtmaya gibi yollar kullanılmıştır. Bu tezin de araştırma konusu olan imgeler ise, duygu durumlarının okuyucuya aktarılmasında Uyar'ın sıkça tercih ettiği yollardan biridir. İkinci yeni akımının öncülerinden biri olarak kabul edilen Uyar'ın şiirlerinde imgelerin kullanımına sık rastlanması, bu şiirlerde kapalı anlam olduğunu göstermektedir. Garip akımının şiirde yalın anlatımına tepki olarak doğan bu akımda da Uyar şiirinde görüldüğü gibi süslü anlatım ve kapalı anlam kullanımı temel alınmıştır; bu durum hem Uyar'ın şiirlerinde hem de diğer İkinci Yeni şairlerinin şiirlerinde imge kullanımıyla söylenmek istenen konunun veya anlatılmak istenen olgunun somutlanması sonucunu doğurmuştur.

Bu tezde hayvan ve doğal unsur imgelerinin bireyin duygu durumunu yansıtmadaki işlevini araştırma amacıyla yapılan inceleme sonucunda; aynı imgelerin farklı şiirlerde aynı veya benzer duygu durumlarını anlatmada kullanıldığı fark edilmiş; turna, kuş, gül, at gibi imgelerin her birinin belirli olgularla, duygu durumlarıyla bağdaştırıldığı, Uyar'ın bu olgu ve duygu durumlarını okuyucuya aktarma sürecinde anlamı pekiştirdiği görülmüştür. Okuyucunun, günlük hayatında karşı karşıya geldiği için aklında net bir şekilde bulunan hayvan ve doğal unsur imgelerini kullanarak, şairin şiirde anlatmaya çalıştıklarını somutlayabilmesi sağlanmıştır. Sonuç olarak; okuyucunun günlük hayatında da karşılaştığı hayvanlar ve doğal unsurların özellikleri, Uyar şiirinde bazen belirli olgular, bazen belirli duygular, bazen de belirli kişiler ile belirli yönlerden

benzerlikleri ortaya konularak, imge kullanımı ile okuyucunun şairin iç dünyasına ulaşımı sağlanmıştır. Bu tezin, ileride İkinci Yeniciler ile ilgili yapılacak çalışmalarda, farklı doğal unsur veya hayvan imgelerinin çeşitli şiirlerde ortak olguların anlatılmasında kullanımının araştırılması için fikir kaynağı olarak kullanılması mümkün olup konuya farklı bir açıdan bakılmak istenirse farklı imgeler ve anlatıma olan etkileri araştırılabilir.

6- KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan. *Şiir Dili Ve Türk Şiir Dili (Dilbilim Açısından Bakış)*. Bilgi Yayınevi, 2016.
- “Ağıtlar Toplamı.” *Büyük Saat: Bütün Şiirler*, by Turgut Uyar, 30th ed., YKY, 2019, pp. 313–313.
- “Bir Barbar Kendin Tartar Bir Barbar Aşağlarda.” *Büyük Saat: Bütün Şiirleri*, by Turgut Uyar, 30th ed., YKY, 2019, pp. 214–216.
- “Bir Şeyle Mukayyetiz Serbest Değiliz Efendim.” *Büyük Saat: Bütün Şiirleri*, by Turgut Uyar, 30th ed., YKY, 2019, pp. 470–470.
- “Birçok Ölüm İçin Rastlantı.” *Büyük Saat: Bütün Şiirleri*, by Turgut Uyar, 30th ed., YKY, 2019, pp. 473–474.
- The British Museum*, 22 May 2012, blog.britishmuseum.org/horses-and-human-history/.
- “Feride'ye Ninni.” *Büyük Saat: Bütün Şiirler*, by Turgut Uyar, 30th ed., YKY, 2019, pp. 477–478.
- “Riding Into Battles.” *American Museum of Natural History*, www.amnh.org/exhibitions/horse/how-we-shaped-horses-how-horses-shaped-us/warfare/riding-into-battles#:~:text=Horses%20were%20probably%20first%20used,often%20raided%20the%20ancient%20Greeks.
- “Rüzgâr.” *Büyük Saat: Bütün Şiirleri*, by Turgut Uyar, 30th ed., YKY, 2019, pp. 59–59.
- “Salihat-ı Nisvandan Saffet Hanımefendi'ye.” *Büyük Saat: Bütün Şiirleri*, by Turgut Uyar, YKY, 2019, pp. 387–388.
- Tunç, Gökhan. *Kavramlar Ve Kuramlarla Modern Türk Şiiri İncelemeleri*. 1st ed., Hece Yayınları, 2018.
- “Turgut Uyar.” *Biyografya*, 2019, www.biyografya.com/biyografi/6180.
- “Turnam Seninle.” *Büyük Saat: Bütün Şiirleri*, by Turgut Uyar, 30th ed., YKY, 2019, pp. 42–43.
- “Turnam, Bir Gün Bırakmıyacağım.” *Büyük Saat: Bütün Şiirleri*, by Turgut Uyar, 30th ed., YKY, 2019, pp. 44–45.
- Uyar, Turgut, and Bedirhan Toprak. *Göge Bakma Durağı: Seçme Şiirler*. 34th ed., YKY, 2019.
- Uyar, Turgut. *Büyük Saat: Bütün Şiirleri*. 30th ed., YKY, 2019.

“Yorgundum Yoktum.” *Büyük Saat: Bütün Şiirleri*, by Turgut Uyar, 30th ed., YKY, 2019, pp. 190–190.

“Çırılçıplak.” *Büyük Saat: Bütün Şiirleri*, by Turgut Uyar, 30th ed., YKY, 2019, pp. 70–70.

“İkinci Yeni Akımı Nedir? Özellikleri Nelerdir?” *Kidega*, 1 Apr. 2018, kidega.com/blog/ikinci-yeni-akimi-nedir-ozellikleri-nelerdir.

“İkinci Yeni.” *Wikipedia*, Wikimedia Foundation, 5 Dec. 2020, tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0kinci_Yeni.